

Sygn. akt II PK 36/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 listopada 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Roman Kuczyński (przewodniczący)

SSN Beata Gudowska

SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa L. R.

przeciwko Firmie Transportowej H. Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w L.
o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 18 listopada 2014 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych w L.

z dnia 17 października 2013 r.,

I. oddala skargę kasacyjną,

**II. zasądza od strony pozwanej na rzecz powoda L. R. 2.025
(dwa tysiące dwadzieścia pięć) zł tytułem zwrotu kosztów
zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w L. wyrokiem z 17 października 2013 r. oddalił apelację skarżącego pracodawcy Firmy Transportowej H. od wyroku Sądu Rejonowego w L. z 5 czerwca 2013 r., którym zasądzono na rzecz powoda L. R. 72.112,38 zł tytułem ryczałtów za noclegi za okres od 1 listopada 2009 r. do 31 grudnia 2011 r.

Powód pracował jako kierowca w transporcie międzynarodowym i sporne były ryczałty za noclegi. Sąd Rejonowy stwierdził, że nocleg w kabinie pojazdu nie zapewniał noclegu według przepisów o podróżach służbowych. Prawo do ryczałtu za nocleg wynikało także z § 10 Regulaminu wynagradzania. Oprócz dodatku transportowego pracownikowi przysługiwał również limit na noclegi w wysokości nie mniejszej niż 25% kosztów noclegu ustalonego dla poszczególnych krajów.

Sąd Okręgowy potwierdził, że pozwany nie zapewnił powodowi bezpłatnego noclegu. Umożliwienie spania w kabinie samochodu nie stanowi zapewnienia bezpłatnego noclegu w rozumieniu rozporządzenia z 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. Nr 236, poz. 1991 r. ze zm.; dalej jako rozporządzenie z 19 grudnia 2002 r.). Powodowi przysługiwały ryczałty za noclegi a źródłem uprawnienia jest Regulamin wynagradzania. Ryczałt za noclegi został w nim wyraźnie wyodrębniony. Regulamin w tym zakresie przenosi zapisy rozporządzenia z 19 grudnia 2002 r. Bez znaczenia pozostaje akceptacja przez powoda warunków w jakich nocował. Choć przed zmianą ustawy z 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców (3 kwietnia 2010 r.) praca kierowcy transportu międzynarodowego nie była podróżą służbową w rozumieniu art. 77⁵ k.p., to pozwany wypłacając powodowi za wyjazdy „w trasę” diety i dodatki transportowe, traktował te wyjazdy jako podróże służbowe.

Pozwany w skardze kasacyjnej zarzucił naruszenie prawa materialnego: 1) art. 8 ust. 8 rozporządzenia (WE) 561/2006 z 3 maja 2006 r. (Dz.Urz.UE. L 2006 Nr 102) i art. 14 ust. 1 ustawy z 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców przez ich niezastosowanie i tym samym nie wzięcie ich pod uwagę przy ocenie czy pozwany zapewnił powodowi – kierowcy bezpłatny nocleg w kabinie pojazdu; 2) § 9 ust. 4 rozporządzenia z 19 grudnia 2002 r. przez jego niezastosowanie i uznanie, że pozwany nie zapewnił powodowi bezpłatnego noclegu, co w wypadku przeciwnym

byłoby równoznaczne z tym, że powodowi nie mogły przysługiwać roszczenia z tytułu ryczałtu za noclegi w czasie podróży służbowej, za okres od 3 kwietnia 2010 r., czyli od dnia, w którym zaczął obowiązywać art. 21a ustawy z 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców określający, że kierowcom w podróży przysługują należności na pokrycie kosztów związanych z wykonywaniem tego zadania służbowego, ustalone na zasadach określonych w przepisach art. 77⁵ § 3-5 k.p.; 3) art. 77⁵ § 1, 3 i 5 k.p. przez ich niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że powodowi za okres zatrudnienia u pozwanego od 1 listopada 2009 r. do 2 kwietnia 2010 r. mógł przysługiwać ryczałt za noclegi jako świadczenie należne z tytułu odbywania przez powoda podróży służbowych; 4) art. 77⁵ § 3 i 5 k.p. przez ich niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że zawarcie w Regulaminie wynagradzania obowiązującym u pozwanego postanowienia odnośnie ryczałtu (limitu) za noclegi odwołującego się do treści rozporządzenia z 19 grudnia 2002 r., powoduje, że Regulamin ten staje się bezpośrednią podstawą do żądania przez powoda – kierowcy roszczeń z tego tytułu w sytuacji, gdy postanowienia Regulaminu nie odnoszą się konkretnie do pracowników kierowców oraz przyjęcie, że powoduje to bezprzedmiotowość kwestii zgody powoda na warunki noclegu w kabinie pojazdu.

Powód wniósł o oddalenie skargi i zasądzenie kosztów.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skargi kasacyjnej nie są zasadne i dlatego nie została uwzględniona. Ich ocena wynika z odpowiedzi na kluczowe pytanie o standard noclegu, jaki przysługuje kierowcy. Pozwany przyjmuje, że wymagany standard wypełnia nocleg w kabinie samochodu, co jest równoznaczne z zapewnieniem bezpłatnego noclegu i wyklucza jakąkolwiek dalszą kompensatę w tym zakresie. Stanowisko to nie jest zasadne, gdyż wątpliwości w tym zakresie wyjaśniała uchwała powiększonego składu Sądu Najwyższego 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14, w której stwierdzono, że zapewnienie pracownikowi kierowcy samochodu ciężarowego odpowiedniego miejsca do spania w kabinie tego pojazdu podczas wykonywania przewozów w transporcie międzynarodowym nie stanowi zapewnienia przez pracodawcę bezpłatnego noclegu w rozumieniu § 9 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i

Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. Nr 236, poz. 1991 ze zm.), co powoduje, że pracownikowi przysługuje zwrot kosztów noclegu na warunkach i w wysokości określonych w § 9 ust. 1-3 tego rozporządzenia albo na korzystniejszych warunkach i wysokości, określonych w umowie o pracę, układzie zbiorowym pracy lub innych przepisach prawa pracy.

Chodzi więc o lepszy standard noclegu, niż w kabinie samochodu. Nocleg w kabinie odbiega od noclegu w zwykłych warunkach, czyli z reguły od warunków hotelowych. Taka jest podstawowa (zwykła) norma dla noclegu w podróży służbowej. Kwestia ta nie jest nowa i już wcześniej orzecznictwo w przeważającej mierze nie akceptowało noclegu w kabinie samochodu jako bezpłatnego noclegu w rozumieniu przepisów o podróżach służbowych. Odmienne stanowisko przyjęte w wyroku Sądu Najwyższego z 4 czerwca 2013 r., II PK 296/12 (LEX nr 1341269) wywołało potrzebę ujednoczenia wykładni. Skład obecny podziela wykładnię wynikającą z uchwały Sądu Najwyższego z 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14, zwłaszcza, że znajduje ona utrwalenie w późniejszym orzecznictwie - uchwała Sądu Najwyższego z 7 października 2014 r., I PZP 3/14.

Zarzuty skargi kasacyjnej w znacznej mierze znajdują odpowiedź we wskazanej uchwale II PZP 1/14. Zasadnicza uwaga polega więc na stwierdzeniu, że należy odróżnić odpoczynek od noclegu w hotelu, do którego pracownik kierowca ma prawo (standard podstawowy). Nie są więc zasadne zarzuty naruszenia art. 8 ust. 8 rozporządzenie (WE) 561/2006 z 3 maja 2006 r. ani art. 14 ust. 1 ustawy z 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców, gdyż z przepisów tych wcale nie wynika, że gdy pracownik wybiera lub godzi się na nocleg w kabinie samochodu, to traci prawo do noclegu w standardzie podstawowym, czyli w hotelu. Rozporządzenie 561/2006 ma zastosowanie do wszystkich kierowców transportu drogowego, a nie tylko do kierowców będących pracownikami. Przedmiotem regulacji rozporządzenia nie jest wynagrodzenie za pracę kierowców, czy inne świadczenia przysługujące im w związku z pracą. Przepis art. 8 ust. 8 rozporządzenia nie dotyczy uprawnień w zakresie przysługiwania kierowcy od

pracodawcy należności na pokrycie kosztów wyjazdów poza bazę w celu wykonania pracy (podróży służbowych); nie może więc służyć ocenie przesłanek takich uprawnień, w szczególności przesłanek przysługiwania ryczałtu za nocleg. Podobnie gdy idzie o art. 14 ust. 1 ustawy z 2004 r. o czasie pracy kierowców, który powiela art. 8 ust. 8 rozporządzenia. Przepis art. 14 ust. 1 nie dotyczy w żadnym zakresie świadczeń przysługujących kierowcom-pracownikom z tytułu podróży służbowych i nie może służyć w sposób bezpośredni wykładni przepisów ustanawiających przesłanki tych świadczeń. W ustawie o czasie pracy kierowców nie uregulowano zasad przysługiwania należności na pokrycie kosztów związanych z wykonywaniem podróży służbowej, odsyłając w tym zakresie wyraźnie i wprost (art. 21a) do art. 77⁵ § 3-5 k.p. Odesłanie do przepisów Kodeksu pracy nie zawiera żadnych ograniczeń czy modyfikacji ich stosowania względem kierowców, w szczególności odbywających wielokrotne podróże służbowe za granicę. Ustawa nie odsyła więc do art. 77⁵ § 1 k.p. (gdyż zawiera własną definicję podróży służbowej) oraz nie odsyła do art. 77⁵ § 2 k.p., w którym określono przedmiot regulacji przepisów wykonawczych. Przepis § 2 ustala minimalny standard świadczeń, które w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania albo w umowie o pracę mogą być korzystniejsze (art. 9 § 2 i art. 18 § 2 k.p.c.). W braku takich regulacji lub uregulowania mniej korzystnego dla pracownika, zastosowanie mają przepisy wykonawcze. Odesłanie w art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców do art. 77⁵ § 3-5 k.p. oznacza więc pośrednio także odesłanie do art. 77⁵ § 2 k.p., a w konsekwencji uznanie, że kierowcy-pracownikowi przysługuje zwrot kosztów noclegu według zasad ustalonych w przepisach wykonawczych wydanych na podstawie art. 77⁵ § 2 k.p., chyba że korzystniejsze dla niego zasady zostały ustalone według art. 77⁵ § 3 k.p. (w układzie zbiorowym pracy lub w regulaminie wynagradzania albo w umowie o pracę, jeżeli pracodawca nie jest objęty układem zbiorowym pracy lub nie jest obowiązany do ustalenia regulaminu wynagradzania). W uchwale powiększonego składu Sądu Najwyższego sformułowano następujące wnioski szczegółowe: - pojęcia „odpowiednie miejsce do spania” i „bezpłatny nocleg” nie mogą być utożsamiane (zamiennie traktowane), a wręcz odwrotnie - użycie różnych sformułowań w przepisach prawa oznacza, że są to różne pojęcia; - zasadniczo pracodawca odnosi pojęcie „noclegu” do usługi hotelarskiej (motelowej;

pośrednio także do noclegu opłaconego w ramach karty okrętowej lub promowej), o czym świadczy nie tylko zwrot kosztów w wysokości stwierdzonej rachunkiem hotelowym (za usługi hotelarskie), ale także wysokość ustalonych limitów; - usługa hotelarska obejmuje szerszy zakres świadczeń niż tylko udostępnienie „miejsca do spania”, w szczególności możliwość skorzystania z toalety, prysznic, przygotowania gorących napojów itp., a także (ewentualnie) zapewnienie wyżywienia, co powoduje obniżenie diety; - brak przedstawienia rachunku za usługi hotelarskie oznacza, że pracownik nie korzystał z hotelu (względ na racjonalnego prawodawcę, który to przewidział); wówczas zwrot kosztów noclegu zostaje ograniczony do 25% limitu stanowiącego ryczałt za koszty realnie ponoszone w czasie podróży, bez korzystania z usług hotelowych; - istota „ryczałtu” jako świadczenia kompensacyjnego (w tym wypadku przeznaczonego na pokrycie kosztów noclegu) polega na tym, że świadczenie wypłacane w takiej formie z założenia jest oderwane od rzeczywistego poniesienia kosztów i nie pokrywa w całości wszystkich wydatków z określonego tytułu (bo nie są one udokumentowane); w zależności od okoliczności konkretnego przypadku kwota ryczałtu - która jako uśredniona i ujednolicona ustalona jest przez prawodawcę - pokryje więc pracownikowi koszty noclegowe w wymiarze mniejszym albo większym niż faktycznie przez niego poniesione (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 października 1998 r., I PKN 392/98, OSNAPiUS 1999 nr 23, poz. 745). Prowadzi to do ogólnego wniosku, że zapewnienie przez pracodawcę pracownikowi (kierowcy wykonującemu przewozy w międzynarodowym transporcie drogowym) odpowiedniego miejsca do spania w kabinie samochodu ciężarowego, czyli wyposażenie samochodu w odpowiednie urządzenia (leżankę, klimatyzację, ogrzewanie itp.) pozwala na wykorzystanie przez kierowcę w samochodzie dobowego (dziennego) odpoczynku, przy spełnieniu warunków określonych w art. 8 ust. 8 rozporządzenia nr 561/06; natomiast nie oznacza zapewnienia mu przez pracodawcę bezpłatnego noclegu w rozumieniu § 9 ust. 4 rozporządzenia z 2002 r. Taki stan rzeczy uprawnia pracownika do otrzymania od pracodawcy zwrotu kosztów noclegu co najmniej na warunkach i w wysokości określonych w § 9 ust. 1 lub 2 tego rozporządzenia.

Powyższe tłumaczy też dlaczego nie jest zasadny (nie został naruszony) § 9 ust. 4 rozporządzenia z 19 grudnia 2002 r., gdyż nocleg w kabinie samochodu nie był noclegiem w standardzie podstawowym, dlatego nie została wyłączona kompensata według § 9 ust. 1 i 2 tego rozporządzenia.

Zasadnie wyjaśniono również w uchwale, że zwrot kosztów noclegu kierowca powinien otrzymać według reguł takich jak w podróży służbowej, mimo że ustawa dopiero od 3 kwietnia 2010 r. kwalifikuje pracę kierowców jako podróż służbową. Za okres wcześniejszy prawnej przeszkody nie stanowiła uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 19 listopada 2008 r., II PZP 11/08, na co zwrócono uwagę w wyroku Sądu Najwyższego z 18 stycznia 2013 r., II PK 144/14. Ta temporalna kwestia została wyjaśniona w ostatniej uchwale powiększonego składu Sądu Najwyższego z 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14. Nowelizacja ustawy z 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców, która obowiązuje od 3 kwietnia 2010 r., jest wyrazem akceptacji kontynuowania pewnej fikcji, w której kierowca-pracownik otrzymuje wynagrodzenie za pracę niestanowiącą rzeczywistego ekwiwalentu za świadczoną pracę, zaś ów ekwiwalent stanowią (zaoszczędzane) świadczenia z tytułu podróży służbowej (diety, zwrot kosztów noclegu). W wyniku nowelizacji ustawy o czasie pracy kierowców powstała sytuacja prawna, w której podróże kierowców transportu międzynarodowego odbywane w okresie do dnia 3 kwietnia 2010 r. nie stanowiły podróży służbowych w rozumieniu art. 77⁵ § 1 k.p. (nie mają więc zastosowania wprost przepisy powszechnie obowiązujące dotyczące zwrotu kosztów podróży służbowych), a po tej dacie są one podróżami służbowymi (art. 2 pkt 7 ustawy o czasie pracy kierowców) i kierowcom przysługują należności na pokrycie kosztów związanych z wykonywaniem tego zadania służbowego, ustalone na zasadach określonych w art. 77⁵ § 3-5 k.p. (art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców). Jednakże za okres do dnia 3 kwietnia 2010 r. moc prawną zachowały korzystniejsze dla pracowników (przyznające diety i zwrot kosztów noclegu) postanowienia układów zbiorowych pracy (regulaminów wynagradzania) oraz umów o pracę (art. 9 § 2 i art. 18 § 2 k.p.). W orzecznictwie (które w tej mierze można uznać za utrwalone) przyjmuje się też, że w przypadku nieustalenia w układzie zbiorowym (regulaminie wynagradzania) lub umowie o pracę świadczeń z tytułu podróży odbywanych przez kierowcę, jej koszty mogą

podlegać wyrównaniu w wysokości odpowiadającej należnościom (dietom) z tytułu podróży służbowej przewidzianym w przepisach powszechnie obowiązujących dla pracowników wykonujących rzeczywiście podróże służbowe (por. w szczególności wyroki Sądu Najwyższego z 5 maja 2009 r., I PK 279/07, LEX nr 509051; z 18 sierpnia 2009 r., I PK 51/09, OSNP 2011 nr 7-8, poz. 100; z 23 czerwca 2010 r., II PK 372/09, Monitor Prawa Pracy 2010 nr 11, s. 597 oraz z 1 kwietnia 2011 r., II PK 234/10, OSNP 2012 nr 9-10, poz. 119). W konsekwencji - w rzeczywistości - także z tytułu podróży odbywanych przez kierowców transportu międzynarodowego w okresie do dnia 3 kwietnia 2010 r. przysługują im należności co najmniej takie, jak wynikające z powszechnie obowiązujących aktów wykonawczych wydanych na podstawie art. 77⁵ § 2 k.p.

Na tle takiej wykładni prawa powszechnego traci na znaczeniu zarzut, że Regulamin wynagradzania obowiązujący u pozwanego nie stanowił podstawy prawnej dla zasądzonych ryczałtów. Jasna jest literalna (gramatyczna) treść zapisów tego regulaminu w § 2 ust. 2 i w § 10. Zgodnie z tym ostatnim, w przypadku podróży służbowej pracownikom przysługują należności na pokrycie kosztów wiążących się z podrózną służbową. Do świadczeń tych zalicza się między innymi „limit na noclegi w wysokości nie mniejszej niż 25% kosztów noclegu ustalonego dla poszczególnych krajów”. Sąd mógł przyjąć w drodze wykładni, że chodzi tu o nawiązanie do przepisów rozporządzenia powszechnego z 19 grudnia 2002 r. W dalszej części skarżący niezasadnie kontestuje taki efekt wykładni, gdyż trzyma się założenia, że nocleg w kabinie ciężarówki spełnia wymagane warunki noclegu dla pracownika kierowcy w podróży. Innym słowy Sąd w zaskarżonym wyroku mógł zasadnie przyjąć, że Regulamin wynagradzania stanowił podstawę prawną żądania ryczałtów za noclegi. Równoległe miało ono podstawę w prawie powszechnym, co potwierdziła uchwała Sądu Najwyższego z 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji, stosownie do art. 398¹⁴ k.p.c. O kosztach orzeczono na podstawie art. 98 i 99 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. oraz § 6 pkt 6, § 11 ust. 1 pkt 2, § 12 ust. 4 pkt 2 (stosowanego odpowiednio do odpowiedzi na skargę kasacyjną) rozporządzenia z 28 września 2002 r. w sprawie

opłat za czynności radców prawnych (wpz 72.112, 38 zł – stawka minimalna 3.600 zł x 75% = 2.700 zł x 75%= 2.025 zł).